

УДК 37.091.12-027.561]:159.923.2

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-92-96](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-92-96)

АБРАМОВИЧ ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри психології та інклюзивної освіти, методистка ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Рівне, Україна

Tetyana Abramovych,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Psychology and Inclusive Education, Methodologist of the Resource Center For Support of Inclusive Education, Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Rivne, Ukraine

E-mail: t.abramovych@roippo.org.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5057-2301>

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГНУЧКОСТІ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

А Закцентовано увагу на сучасних стандартах якості освіти, що висуває Нова українська школа до ролі вчителя, зорієнтованого на реалізацію компетентнісної моделі випускника школи. Наголошено на необхідності модернізації фахового розвитку вчителя та зазначено напрями професійного зростання. Розглянуто необхідність системного аналізу власної діяльності педагогом через здійснення саморефлексії та самооцінки як особистого внеску у розвиток освітньої галузі загалом.

Проаналізовано поняття психологічної гнучкості та її вплив на професійний саморозвиток педагога. Звернено увагу на важливість зміцнення психічного здоров'я педагога, профілактику емоційного та професійного вигорання. Обґрунтовано важливість розвитку психологічної гнучкості шляхом аналізу досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців; окремих результатів дослідження, проведеного на базі Рівненського ОІППО для діагностики готовності педагогів до професійного саморозвитку.

Зокрема зауважено, що дослідження психологічної гнучкості у педагогів є порівняно новим напрямом і наразі активно розвивається. Детально проаналізовано розвиток психологічної гнучкості із зазначенням тематики та форм взаємодії з педагогами, які будуть реалізувати Концепцію «Нова українська школа» на базовому етапі освіти на курсах підвищення кваліфікації педагогів, на тематичних курсах підвищення кваліфікації «Психосоціальна підтримка та розвиток стресостійкості учасників освітнього процесу» та «Психологічна допомога в кризі» у Рівненському ОІППО.

Зроблено висновок про перспективи та необхідність подальших досліджень із удосконалення існуючих, пошуку нових, дієвих технік розвитку психологічної гнучкості через появу непередбачуваних викликів сьогодення у соціально-економічному та політичному житті суспільства.

Ключові слова: психологічна гнучкість вчителя; професійна компетентність; курси підвищення кваліфікації; стресостійкість; саморозвиток

THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL FLEXIBILITY IN THE PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF A TEACHER

S This article outlines the modern standards of the quality of education proposed by the New Ukrainian School puts forward for the role of a teacher, focused on the implementation of the competence model of a school graduate. It was defined that the need to modernize the teacher's professional development is emphasized, the directions of his professional growth. The necessity of a systematic analysis of teacher activity based on self-reflection and self-evaluation as a personal contribution to the development of the educational sector as a whole is considered.

Psychological flexibility and its influence on the professional self-development of a teacher. Special attention should be paid to the importance of strengthening the teacher's mental health and preventing emotional and professional burnout.

The importance of the development of psychological flexibility is substantiated thanks to the analysis of research by foreign and domestic scientists; of individual results of a study conducted on the basis of the Rivne OIPPO with the aim of diagnosing the readiness of teachers for professional self-development, in particular, it was noted that the study of psychological flexibility in teachers is a relatively new direction and is currently actively developing.

The development of psychological flexibility was analyzed in detail, identifying topics and forms of interaction with teachers. Thus, the Concept of the New Ukrainian School will be implemented at the basic stage of education at teacher training courses, at thematic training courses in the areas of "Psychosocial support and development of stress resistance of participants in the educational process" and "Psychological help in a crisis" at the Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education.

There have been determined prospects and needs for further research on improving existing techniques and finding new and effective techniques for the development of psychological flexibility due to the emergence of today's unpredictable challenges in the social, economic, and political life of society.

Keywords: teacher's psychological flexibility; professional competence; professional development courses; stress resistance; self-development

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Українська освітня галузь упродовж останнього десятиліття перебуває у процесі постійного реформування. Нова українська школа потребує нового вчителя, який зможе прийняти нові стандарти якості освіти, зорієнтовані на компетентнісну модель випускника школи, перейти на особистісно зорієнтовані технології організації педагогічної діяльності. У зв'язку з цим, за І. Пукаса, актуалізується потреба в удосконаленні професійно-педагогічного розвитку вчителя, зокрема посилення тенденції переходу на рівень саморозвитку, що виступає основою забезпечення навчання впродовж життя [8].

Означена проблема стосується пошуку нових можливостей і резервів модернізації педагогічного розвитку вчителя, зорієнтованих на оптимізацію саморозвивальних процесів у цьому напрямі.

Фаховий розвиток учителя – це процес постійного оновлення педагогічних підходів, методик і навичок із метою вдосконалення якості навчання та підвищення професійної компетентності [2].

Модернізація розвитку вчителя може здійснюватися у різних напрямках. Наприклад, завдяки інтеграції сучасних комп'ютерних технологій в освітній процес із метою зацікавленості здобувачів освіти та розвитку їхніх компетентностей; вивченню індивідуальних потреб та особливостей кожного учня, стимулюванню його самостійності, ініціативи та творчості, що передбачає впровадження як особистісно зорієнтованого, так і діяльнісного й компетентнісного підходів [6]; професійному вдосконаленню, а саме здійсненню постійного фахового розвитку та саморозвитку (участь у семінарах, тренінгах, онлайн-курсах тощо); обміну досвідом із колегами. Спільна робота в колективі однодумців сприяє обміну ідеями, розробленню нових методик, подоланню низки фахових бар'єрів, а систематичний аналіз власної діяльності на основі саморефлексії та самооцінки – визначенню сильних сторін та особистісного зростання, розкриттю додаткових перспектив для покращення фахової діяльності й самореалізації, що загалом передбачає особистий внесок педагога у покращенні якості освіти [4].

Оптимізація саморозвивальних процесів учителя вимагає впровадження спеціальних стратегій і підходів, спрямованих на підтримку постійного професійного зростання та самовдосконалення; розроблення особистих планів розвитку на основі потреб, мети й амбіцій, визначення конкретних цілей і завдань, що передбачають досягнення професійного зростання.

Важливою є також робота над зміцненням власного психічного здоров'я, розвиток навичок стресостійкості, психологічної гнучкості, профілактика емоційного професійного вигорання, відновлення життєвої неперервності та ресурсності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій, на які спирається автор. Нині перед українськими

педагогами постали додаткові завдання: впроваджувати в педагогічну практику Концепцію «Нова українська школа» [3]; адаптувати освітню практику до обмежень, спричинених пандемією коронавірусу (Redinger et al, 2020) та російсько-українською війною; розробляти та вводити систему оцінки онлайн-освіти (Sánchez-Ballester, 2021); враховувати в освітньому процесі особливості психічного стану учнів, що зумовлені воєнним станом у країні.

Нова українська школа також висуває до педагогів низку завдань, як-от: опанувати новими професійними функціями вихователя, фасилітатора, супервайзера, тьютора, коуча й модератора [7], зважаючи на які, сучасні вчителі мають гідно відповідати на актуальні виклики сьогодення [3].

В основі Концепції «Нова українська школа» – особистість учня, який має бути різнобічно розвиненим, здатним до критичного мислення; бути патріотом з активною громадянською позицією, здатним учитися впродовж життя й приймати відповідальні, моральні рішення [7].

Формування такої особистості має базуватися не тільки на вербальній інформації, а й спиратися передусім на приклад гармонійної поведінки і здорового способу життя самого вчителя. Емоційний стан і стресостійкість педагога безпосередньо впливають на емоційний стан учнів і мікроклімат класного колективу. Саме тому освітянам вкрай важливо піклуватися про власне психічне здоров'я й психологічну гнучкість у період високої невизначеності та стресогенності, збільшувати власні ресурси стресостійкості та життєвої енергії [1, с. 11].

Необхідно зазначити, що педагогічна професія має свої особливості, що зумовлюють високий рівень емоційного вигорання. Серед професій, які найбільше піддаються ризику емоційного вигорання, професія вчителя знаходиться на 10-й позиції, що передбачає високий рівень емоційного вигорання, адже «емпатія – це плата за співчуття».

Дослідження психологічної гнучкості вчителя є важливим напрямом у сучасній освітній психології та спрямоване на вивчення здатності людини адаптуватися до нових ситуацій, змінювати свої погляди і стратегії, а також виходити за межі звичайних шаблонів мислення та поведінки. Ця концепція пов'язана з поняттями резилієнтності, тобто здатності переживати стрес і відновлюватися після нього.

Відповідно до результатів дослідження «Психологічна гнучкість учителів і якість навчання» (Woolfolk Hoy & Davis, 2006) було простежено зв'язок між психологічною гнучкістю вчителів та якістю навчання та виявлено, що вчителі, які відчувають більше задоволення від своєї роботи та мають високий рівень емоційного благополуччя, частіше демонструють ефективні методи навчання та більше залучають учнів до освітнього процесу.

Психологічну гнучкість досліджували й зарубіжні науковці. Зокрема, Дженніфер Кларк, професорка

кафедри психології Університету Джорджії, досліджує роль психологічної гнучкості педагога у викладанні та навчанні, передусім у сфері керування класом і мотивації учнів [11]; Майкл Фуллер, професор кафедри освіти Університету Мельбурна, відомий за результатами дослідження ролі психологічної гнучкості у благополуччі та ефективності педагогів, зокрема у сфері запобігання вигоранню та розвитку стійкості [12]; Ніколь Маріно, професорка кафедри психології Університету Центральної Флориди, досліджує роль психологічної гнучкості у розвитку педагогічної майстерності, насамперед у сфері планування уроків та оцінювання учнів.

Дослідження психологічної гнучкості педагогів вітчизняними науковцями спрямовані насамперед на вивчення їхньої здатності адаптуватися до змінних умов навчання, ефективно керувати власними емоціями, реагувати на виклики та розвивати позитивні стосунки з учнями і колегами. Схарактеризовано психологічні особливості особистості педагогів, акцентовано увагу на психологічній гнучкості у професійній діяльності (О. Мельник). Досліджено фактори, що можуть впливати на рівень психологічної гнучкості вчителя, серед яких: вплив особистісних якостей, досвіду роботи, соціального середовища (Л. Мухіна, І. Щербакова); зв'язок між психологічною гнучкістю вчителя та іншими психологічними конструктами, як-от: емоційний інтелект, стресостійкість, емпатія тощо (Н. Басюк); вплив рівня психологічної гнучкості на професійну ефективність учителя, його взаємодію з учнями, класним керуванням та загальними результатами навчання (Т. Скорик) [10]. Визначено психосоціальні фактори регуляції емоцій та поведінки педагогів, зокрема роль психологічної гнучкості у подоланні професійного вигорання (О. Кудінова); обґрунтовано психологічні механізми адаптації педагогів до змін у системі освіти, передусім психологічної гнучкості (Т. Холостова); проаналізовано ефективні методи та стратегії для розвитку психологічної гнучкості вчителя (тренінги, навчання саморефлексії, практики медитації та інші психологічні інтервенції тощо).

Отже, дослідження психологічної гнучкості у педагогів – порівняно новий напрям у психології, який наразі активно розвивається. Означені нами вище дослідники зробили значний внесок у вивчення психологічної гнучкості у педагогів. Результати їхніх досліджень допомагають краще зрозуміти те, як психологічна гнучкість впливає на успішність педагогів, формує їхню готовність до професійного зростання, а також дає змогу застосовувати ефективні методи підтримки педагогів у їхній роботі.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Незважаючи на значну кількість досліджень психологічної гнучкості, подальшого вивчення потребують теоретичні та практичні аспекти, що впливають на зміни психологічного здоров'я педагогічних працівників в умовах кризових і надзвичайних ситуацій. Попри вагомі

результати дослідження цього феномена, проблема впливу психологічної гнучкості на розвиток готовності педагогів до професійного самозростання, а також її розвиток у закладі післядипломної педагогічної освіти потребує подальшого ґрунтовного вивчення та популяризації, що й спонукало нас до написання означеної статті.

Мета статті: визначити особливості розвитку психологічної гнучкості та її вплив на професійний саморозвиток педагога.

Викладення основного матеріалу. Психологічна гнучкість для вчителя – це передусім здатність адаптуватися до різноманітних ситуацій і потреб учнів, зберігаючи за цих умов відкритість, толерантність і спроможність до професійної самореалізації [5].

Представлені якості дозволяють учителю розвивати власну резиліентність, ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти, створюючи умови для їхнього успішного розвитку.

Дослідниками виокремлено такі ключові аспекти психологічної гнучкості вчителів:

1. Емоційна саморегуляція – вміння контролювати свої емоції та виражати їх конструктивно (це допомагає уникати конфліктів і створювати сприятливу атмосферу в класі).

2. Емпатія – здатність співчувати та розуміти емоційний стан учнів, їхні потреби та перспективи.

3. Адаптивність – готовність швидко змінювати власний підхід до навчання, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня.

4. Відкритість до змін – здатність приймати нові ідеї та методи навчання, готовність до самовдосконалення та професійного розвитку.

5. Уміння працювати зі стресом – методи релаксації та стресостійкості, що передбачають розвиток навичок надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти та самопомогі.

6. Конструктивне мислення як здатність до аналізу професійних ситуацій із метою вдосконалення та розвитку освітнього процесу [9].

За підсумками дослідження, проведеного зі слухачами курсів підвищення кваліфікації Рівненського ОІППО, було визначено основні напрями, за якими педагоги відчувають неабиякі труднощі у формуванні готовності до професійного саморозвитку. Опитування здійснено на основі «Діагностичної карти самооцінки готовності педагога до професійного саморозвитку». Один із компонентів вивчення – мотиваційний – уміщує низку критеріїв, що визначають рівень самоспонування вчителя до професійного саморозвитку, а саме: усвідомлення особистої та суспільної значущості неперервної освіти в педагогічній діяльності; наявність стійких пізнавальних інтересів у педагогіці та психології; почуття обов'язку та відповідальності; допитливість; прагнення отримати високу самооцінку власного саморозвитку; потребу у психолого-педагогічній самоосвіті та в самопізнанні;

впевненість у своїх силах. Найбільший дефіцит, а отже, затребуваність і необхідність супроводу, педагоги відчують у психолого-педагогічній самоосвіті, самопізнанні та підвищенні впевненості у своїх силах.

Під час проведення Всеукраїнського круглого столу з теми «Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки», організованого Житомирським ОІППО, було оприлюднено результати досліджень серед педагогів, які реалізують у своїй діяльності Концепцію «Нова українська школа». На запитання «Супровід, якого не вистачає педагогам у контексті реалізації Концепції НУШ» 40% учителів зауважили, що їм не вистачає психологічної підтримки, а також вони потребують психологічного супроводу.

Однозначно, зважаючи на умови роботи у воєнний період, педагоги відчують підвищений рівень тривожності, фізичний дискомфорт (сонливість, в'ялість, апатія), емоційне виснаження. Крім того, робота з дітьми пов'язана з високим рівнем психологічного напруження та значними емоційними витратами. Тож піклування й турбота педагога про себе, дотримання правил екологічності праці – це перша умова його здатності до відновлення почуття внутрішнього балансу, розвитку психологічної гнучкості, підвищення стресостійкості, резиліентності, оптимізації ресурсних можливостей, підтримки психічного здоров'я, й, найголовніше, відновлення бажання творити, втілювати життєві та професійні задуми, бути конкурентоздатним і самореалізуватися у професії.

Одним із найважливіших завдань, поставлених нині перед педагогами – розширення діапазону соціальних й особистісних ресурсів для самостійного вирішення проблем, які виникають, подолання труднощів, актуалізації власних творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних і фізичних можливостей, необхідних для виходу з кризового стану, стимулювання самоповаги і впевненості у власних силах із подальшою готовністю до професійного саморозвитку.

У зв'язку з викладеним вище, розглянемо окремі аспекти організації процесу розвитку психологічної гнучкості у Рівненському ОІППО. Зауважимо, що курси підвищення кваліфікації педагогів різних галузей закладів-учасників Всеукраїнського інноваційного освітнього проекту, в яких здійснюється апробація навчально-методичного забезпечення, створеного відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти з реалізації Концепції «Нова українська школа», які працюватимуть зі здобувачами освіти у 5–6 класах, уміщував психологічний блок, що, на нашу думку, є одним із найважливіших. Окремою темою для обговорення став розвиток психологічної гнучкості щодо профілактики емоційного професійного вигорання.

Необхідно наголосити, що вигорання – це реакція людини на хронічну втому, захисний механізм організму. Емоційне вигорання з'являється у випадку, якщо люди, забуваючи про власні потреби, щодня стикаються

зі значною емоційною напругою. Зважаючи на це, в контексті обговорення основних чинників, що впливають на формування безпечного середовища, обговорювали і професійне емоційне вигорання вчителя. У зв'язку з цим, акцентували увагу не лише на проявах та самодіагностиці професійного та емоційного вигорання педагога, а й насамперед на пошуку ресурсів. Створення «Долоньки турботи», «Абетки ресурсності», укладання списку активностей, що є найдієвішими для виходу зі стресової ситуації, обговорення копінг-стратегій у контексті моделі BASIC Ph, використання методу «чотирьох стихій» для самопідтримки у ситуації стресу, пошук ресурсу для відновлення життєвих неперервностей, вибудовування моделі конструктивного мислення у парадигмі когнітивно-поведінкового підходу – це лише деякі з видів діяльності, що були спрямовані на переформатування й перезавантаження педагога у напрямі відходу від стереотипів минулого, неупереджене прийняття викликів сьогодення. Виконуючи дихальні техніки, вивчаючи вправи на заземлення, наприклад, «Гора з плечей», «Солдат і ганчір'яна лялька», вивчення техніки релаксації за Джекобсоном, педагоги буквально намагалися позбавитися тягаря минулого, «видихнути минуле і вдихнути майбутнє».

Необхідно наголосити і про формування психологічної гнучкості педагогів під час навчання за тематичними напрямками «Психосоціальна підтримка та розвиток стресостійкості учасників освітнього процесу» й «Психологічна допомога в кризі», що реалізуються на базі Рівненського ОІППО. У межах вивчення матеріалів курсу педагоги знайомляться з біологією та фізіологією стресу, віковими особливостями проживання стресових подій; вивчають алгоритм надання психологічної підтримки у випадку тривожності та складних емоційних станах; опрацьовують психотехнології саморегуляції професійного стресу та попередження емоційного вигорання; обговорюють емоції й почуття, що можуть виникати під час війни та розвивають навички самопомоги під час ускладнених станів; виконують психолого-педагогічні та арттерапевтичні техніки для підтримки внутрішнього балансу і ресурсу, формування навичок психологічного відновлення учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій.

На завершення курсів підвищення кваліфікації, за результатами контрольно-аналітичного тестування та заповнення анкети зворотного зв'язку, педагоги відзначають значні зміни в розумінні власних потреб на фізичному і психічному рівні, підвищення ресурсності та здатності протистояти професійному емоційному вигоранню, а отже, і розвитку окремих складників психологічної гнучкості, зміцнення базової готовності до професійного саморозвитку як процесу постійного вдосконалення себе, що спрямований на підвищення фахової компетентності й особистісного зростання, а як наслідок – досягнення ним високих результатів в освітньому процесі та взаємодії зі здобувачами освіти.

Висновки. Зважаючи на викладене в статті, зауважимо, що психологічна гнучкість педагога є необхідною умовою його готовності до професійного саморозвитку. Тематичні курси підвищення кваліфікації педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти є важливою підтримкою вчителю стосовно розвитку власної стресостійкості, життєстійкості та підвищення ресурсності. Проте потрібно наголосити, що щороку з'являються все нові виклики, пов'язані із соціально-економічними та політичними змінами в суспільстві, що спонукають до вдосконалення наявних і дієвих технік

підтримки психологічної гнучкості. Найважливіше за цих умов – підтримка бажання педагога до самозміни, саморозвитку та самореалізації.

Перспективи подальших досліджень передбачають ґрунтовніше вивчення аспектів розвитку психологічної гнучкості педагога в контексті викликів сьогодення, зокрема, з метою виявлення низки змін у сфері психічного здоров'я та можливість вибудовування оптимальної траєкторії професійного саморозвитку з урахуванням наявних чинників.

Список використаних джерел

1. Андрєєнкова В., Войцях Т., Гриців І., Мельничук В., Сабліна Н., Флярковська О., Харківська Т. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 149 с.
2. Василюк А. Проблеми та тенденції розвитку освіти дорослих в Україні. *Післядипломна освіта: виклики сучасності із перспективи соціальної освіти*: зб. наук. пр. / за ред. А. Василюк, А. Стоговського. Ніжин: Вид-ць ПП Лисенко М. М., 2016. С. 6–15.
3. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. № 11. С. 93–106. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/197377/197523> (дата звернення: 31.05.2024)
4. Галузяк В. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2008. № 4. С. 17–25.
5. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію. URL: <http://surl.li/urbiu> (дата звернення: 13.06.2024)
6. Луговий В. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–25.
7. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://surl.li/upgqm> (дата звернення: 18.03.2024)
8. Пукас І. Професійно-педагогічний саморозвиток учителя у процесі співпраці школи з закладами педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Камінець-Подільський, 2018. 312 с.
9. Савченко О., Лавриненко Д., Кононенко Т. Психологічна гнучкість як чинник психологічного благополуччя персоналу організації. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 3/4 (27). С. 118–129.
10. Скорик Т. Емоційна компетентність як необхідна складова професійної успішності сучасного вчителя. URL: <http://surl.li/upgan> (дата звернення: 05.06.2024)
11. Clark Jennifer E. Social identity and self-esteem. Cambridge University Press, 2014. <https://www.cambridge.org/9780521153652> (дата звернення: 02.06.2024)
12. Fuller Michael. The history of education and policy. *Australian Journal of Education*. 2019. № 58.2. С. 137–152.

References

1. Andrieyenkova, V., Voitsiakh, T., Hrytsiv, I., Melnychuk, V., Sablina, N., Fliarkovska, O., & Kharkivska, T. (2023). *Psychosotsialna pidtrymka uchashnykiv osvitnoho protsesu [Psychosocial support for participants in the educational process]: navch.-metod. posib.* Kyiv [in Ukrainian].
2. Vasyliuk, A. (2016). Problemy ta tendentsii rozvytku osvity doroslykh v Ukraini [Problems and trends in the development of adult education in Ukraine]. In A. Vasyliuk, A. Stohovskoho (Eds.), *Pisliadyplomna osvita: vyklyky suchasnosti iz perspektyvy sotsialnoi osvity [Postgraduate education: modern challenges from the perspective of social education]: zb. nauk. pr.* (pp. 6-15). Nizhyn: Vyd-ts PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].
3. Viktorenko, I., & Horobets, L. (2019). Novi profesiini roli ta funktsii suchasnoho vchytelia v konteksti Kontseptsii Novoi ukrainskoi shkoly [New professional roles and functions of a modern teacher in the context of the Concept of the New Ukrainian School]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty [Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects]*, 11, 93-106. Retrieved from <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/197377/197523> [in Ukrainian].
4. Haluziak, V. (2008). Refleksiiia u strukturі osobystisno-profesiinoi zrilosti vchytelia [Reflection in the structure of teacher's personal and professional maturity]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy [Theory and practice of social systems management]*, 4, 17-25 [in Ukrainian].
5. *Za mezhamy piramidy potreb. Novyi pohliad na samorealizatsiiu [Beyond the pyramid of needs. A new look at self-realization.]*. Retrieved from <http://surl.li/urbiu> [in Ukrainian].
6. *Kontseptsiiia Nova ukrainska shkola [Concept of the New Ukrainian School]*. Retrieved from <http://surl.li/upgqm> [in Ukrainian].
7. Luhovyi, V. (2009). Yevropeiska kontseptsiiia kompetentnisnoho pidkhdou u vyshchii shkoli ta problemy yii realizatsii v Ukraini [The European Concept of Competency-Based Approach in Higher Education and the Problems of Its Implementation in Ukraine]. *Pedahohika i psykholohiia [Pedagogy and psychology]*, 2, 13-25 [in Ukrainian].
8. Pukas, I. (2018). *Profesiino-pedahohichnyi samorozvytok uchytelia u protsesi spivpratsi shkoly z zakladamy pedahohichnoi osvity [Professional-pedagogical samorozvytok uchytelia in protsesi spivpratsi schools with pedagogical education]*. (PhD diss.). Kamianets-Podilskyi [in Ukrainian].
9. Savchenko, O., Lavrynenko, D., & Kononenko, T. (2022). Psykholohichna hnuchkist yak chynnyk psykholohichnoho blahopoluchchia personalu orhanizatsii [Psychological flexibility as a factor of psychological well-being of the organization's staff]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia [Organizational psychology. Economic psychology]*, 3/4 (27), 118-129 [in Ukrainian].
10. Skoryk, T. *Emotsiina kompetentnist yak neobkhdna skladova profesiinoi uspishnosti suchasnoho vchytelia [Emotional competence as a necessary component of the professional success of a modern teacher]*. Retrieved from <http://surl.li/upgan> [in Ukrainian].
11. Clark, Jennifer E. (2014). *Social identity and self-esteem*. Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.cambridge.org/9780521153652>
12. Fuller, Michael. (2019). The history of education and policy. *Australian Journal of Education*, 58.2, 137-152.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 18.06.2024